

Małgorzata Maciejewska

I rok studia stacjonarne

Kierunek: Socjologia

Numer albumu: 162261

„Żydzi jako mniejszość narodowa na przestrzeni XX i XXI wieku w Polsce”

Warszawa, 2013

Spis treści:

CZĘŚĆ TEORETYCZNA

1. Wstęp.....	3
2. Podstawowe pojęcia zawarte w pracy.....	4
3. Nawiązanie do pojawienia się pierwszych mniejszości narodowych w Polsce.....	4
4. Sytuacja Żydów przed I oraz po II wojnie światowej.....	7
5. Obecne rozmieszczenie żydowskiej mniejszości narodowej na mapie Polski.....	8
6. Prawa żydowskiej mniejszości narodowej.....	9
7. Obyczaje i tradycje żydowskiej mniejszości narodowej.....	10
8. Religia Żydów.....	11
9. Pojęcie antysemityzmu i asymilacji wobec żydowskiej mniejszości narodowej.....	13

CZĘŚĆ BADAWCZA

10. Opinie Polaków na temat Żydów.....	14
11. Wnioski.....	16
12. Bibliografia.....	17

CZEŚĆ TEORETYCZNA

1. Wstęp

Problematyka mniejszości narodowych nierozdzielnie wiąże się z przyczynami historycznymi, politycznymi, ideologicznymi oraz kulturowymi. Powstawanie mniejszości wiązało się zazwyczaj z powstawaniem państw, których terytoria wykraczały poza granice etnograficzne, jak i z rozszerzenia terytorium na skutek podbojów i aneksji obszarów zamieszkałych przez inne grupy narodowościowe. Wiazały się również ze zmianami granic bez uwzględnienia elementu etnicznej lub narodowościowej przynależności zamieszkującej ten obszar ludności. Mniejszość żydowska jest bardzo interesującą grupą społeczną ze względu na swoją przeszłość, ale także tradycje. Celem mojej pracy jest przybliżenie owych wątków i przede wszystkim zaprezentowanie ciekawych informacji z życia owej mniejszości, które nie są aż tak powszechnie znane. Esej składa się z następujących rozdziałów:

- Nawiązanie do pojawienia się pierwszych mniejszości narodowych w Polsce
- Sytuacja Żydów przed I oraz po II wojnie światowej
- Obecne rozmieszczenie żydowskiej mniejszości narodowej na mapie Polski
- Prawa żydowskiej mniejszości narodowej
- Obyczaje i tradycje żydowskiej mniejszości narodowej
- Religia Żydów
- Pojęcie antysemityzmu i asymilacji wobec żydowskiej mniejszości narodowej
- Opinie Polaków na temat Żydów

Na zakończenie zaprezentuję swoje subiektywne wnioski odnośnie mniejszości żydowskiej.

2. Podstawowe pojęcia zawarte w pracy

- Antysemityzm
- Asymilacja
- Autonomia
- Dyskryminacja
- Emigracja
- Grupa społeczna
- Holocaust
- Migracja
- Mniejszość narodowa
- Państwo
- Świadomość narodowa
- Tożsamość narodowa

3. Nawiązanie do pojawienia się pierwszych mniejszości narodowych w Polsce

Trudno jasno stwierdzić, kiedy Żydzi pojawili się na ziemiach polskich. Większość historyków uznaje X – XI wiek za początek ekspansji mniejszości żydowskiej do Polski. Jednak są oznaki, iż pojawili się oni wcześniej, mianowicie na przełomie III – IV wieku. Świadczą o tym pozostawione nagrobki i biżuteria z symbolami religijnymi judaizmu. Stąd też można przypuszczać, że zajmowali się handlem z tzw. szlaku bursztynowego, a to wskazuje, że wędrowali przez polskie ziemie (dzisiejszy Wrocław, Kalisz, Bydgoszcz i Zatoka Gdańska). Innym dowodem na obecność Żydów na terenach polskich są monety arabskie pomocne przy transakcjach handlowych. Początek XI wieku charakteryzował się napływem ludności ze wschodu, Rusi i państwa Chazarów. Jehuda ha-Kohen opisuje istnienie żydowskiego osiedla w Przemyślu już około 1018 lub 1030 roku. Jednak nie byli to rdzenni potomkowie Abrahama lecz koczownicy, którzy przyjęli judaizm i trudnili się rolnictwem.

Niechęć innych narodowości do narodu żydowskiego obserwujemy od dawien dawna. Już podczas pierwszej wyprawy krzyżowej w 1096 roku zaobserwowaliśmy falę straszliwych pogromów. Ogółem szacuje się, że około jednej trzeciej żydowskiej ludności Niemiec

i północnej Francji zginęło. Wielu z nich przyjęło chrześcijaństwo i uciekło do Polski. Zapiski historyczne wskazują, iż przed 1203 rokiem we Wrocławiu powstał kahał, czyli gmina żydowska wraz z synagogą i cmentarzem.

W owym czasie w Europie Żydzi traktowani byli jako odrębny stan społeczny. W Polsce nie ustanowiono żadnego prawa regulującego sytuację prawną ludności żydowskiej. Natomiast obowiązywało prawo zwyczajowe, chroniące ich przed napaściami i rabunkiem. Dopiero w 1264 roku książę kaliski Bogusław Pobożny nadał Żydom w Wielkopolsce przywileje, które zostały zawarte w akcie prawnym, tzw. "Statucie Kaliskim". Było to ogółem czterdzieści artykułów regulujących status prawny ludności żydowskiej. Przez to Żydzi stali się uprzywilejowaną grupą – za zabicie Żyda groziła kara śmierci i pełna konfiskata rodzinnego majątku. Jednak taka sytuacja nie trwała zbyt długo, bo w 1267 roku synod

duchowieństwa archidiecezji gnieźnieńskiej postanowił ograniczyć wolności narodu żydowskiego na ziemiach polskich. W tym celu nakazano stworzyć odrębne dzielnice żydowskie otoczone murem lub fosą. Musieli nosić charakterystyczną spiczastą czapkę. Zakazano im również przebywania w miejscach publicznych, a w każdym mieście mogli mieć tylko jedną synagogę. Zaskakującym faktem jest, iż Żydzi i Polacy utrzymywali bliskie kontakty, ponieważ zdarzały się małżeństwa obu tych narodowości. Książęta polscy doszli do wniosku, że ograniczenie swobody Żydom nie przyniesie korzyści terenom zasiedlanym przez nich, wręcz osłabi linię handlu, toteż zaczęli wspierać osadnictwo żydowskie, nadając im przywileje.

Napływ osadników niemieckich spowodował szerzenie się religijnych przesądów i uprzedzeń w stosunku do Żydów z Europy Zachodniej. Owa sytuacja przyczyniła się do rywalizacji stąd też rada miejska Wrocławia nałożyła w 1299 roku na Żydów wrocławskich czynsze i podatki nadzwyczajne. W 1301 roku zabroniono we Wrocławiu kupcom żydowskim handlu detalicznego sukniem. Podczas klęski głodu w 1319 roku władze Wrocławia ogłosiły winnymi Żydów i wyгнаły ich z miasta. Podobne wydarzenia miały miejsce także w innych miastach śląskich.

Ważnym momentem dla tej narodowości był 1334 rok, kiedy Kazimierz Wielki potwierdził nadane im „przywileje kaliskie”. Król doceniając ich rolę w gospodarce rozszerzył ich prawa. Warto zauważyć, że nadwornym bankierem królewskim był Żyd, Lewko. Do jego zadań należała dzierżawa podatków i zarządzanie kopalniami soli. Żydzi zajmowali się gospodarką finansową państwa – bili monety czy udzielali pożyczek. Szacuje się, że w tym czasie na ziemiach polskich przebywało około 10 tysięcy Żydów.

Kolejna fala pogromów tej narodowości nastąpiła w okresie tzw. „czarnej śmierci”. O wywołanie zarazy oskarżono Żydów, twierdząc, że to Żydzi hiszpańscy uknuli plan wymordowania chrześcijan. Powszechnie obwiniano ich o wszelkie epidemie, nieszczęścia czy klęski żywiołowe. W odwecie zdarzały się pobicia i rabunki Żydów. Spalono także dzielnicę żydowską we Wrocławiu. W 1364 i 1367 roku król Kazimierz Wielki wydał dodatkowe przepisy dotyczące Żydów mieszkających w Królestwie Polskim. Ułatwiono im prowadzenie działalności gospodarczej, dając prawo nabywania gruntów i ziemi na terenie miast i wsi. W okresie rządów króla Władysława Jagiełły po raz pierwszy w Polsce oskarżono Żydów o zbezczeszczenie hostii. Doszło do tego w 1399 roku w Poznaniu, kiedy to po procesie doszło także do pogromu. Mieszczanie plądrowali i podpalali domy żydowskie, mordowali i siłą chrzcili dzieci. Prowodyrem pogromu był ksiądz z kościoła św. Barbary, który ogłosił z ambony, że Żydzi zamordowali chrześcijańskie dziecko, aby krwi użyć do rytualnych obrządków.

Król Kazimierz IV Jagiellończyk ogłosił statut nadający przywileje Żydom na ziemiach polskich na mocy, którego zostały zniesione wszystkie antyżydowskie przepisy kanoniczne zalecane przez papieży. Od tej pory w Polsce zakazano pozywania Żydów przed trybunały duchownych. Potwierdził też przywileje generalne dla Żydów przyznane w 1334 roku.

Pomimo wszystkich prześladowań i oskarżeń, sytuacja Żydów na ziemiach polskich wyglądała znacznie lepiej niż w zachodniej Europie. Stanowili jednak bardzo niewielką grupę narodową i nie odgrywali większej roli w życiu społecznym, gospodarczym i kulturalnym Polski. Szacuje się, że pod koniec Średniowiecza Żydzi mieszkali w około 85 polskich miastach, a ich liczbę ocenia się na około 18 tysięcy w Królestwie Polskim i około 6 tysięcy w Wielkim Księstwie Litewskim. Stanowili łącznie 0,6% ogółu ludności obu państw. W 1495 roku wielki książę litewski Aleksander Jagiellończyk podjął decyzję o wypędzeniu wszystkich Żydów z Litwy. Przyczyną wygnania była niemożność oddania przez księcia długów zaciągniętych u Żydów. W związku z tym, książę wygnał swoich wierzycieli i uznał długi za nieistniejące. Jednak szybko (podobnie jak wcześniej książęta polscy) doszedł do wniosku, że finanse i handel w Wielkim Księstwie Litewskim znacznie podupadły, dlatego w 1503 roku książę Aleksander zezwolił Żydom na powrót na Litwę.

W połowie XVI wieku liczbę ludności Żydów ocenia się na 100 tysięcy. Wraz z przybyciem do Polski królowej Bony dotarli z nią również wybitni żydowscy lekarze. Żydzi posiadali pełne sądownictwo cywilne i kryminalne. W 1532 roku uzyskali oni prawo wolnego handlu w całym państwie polskim. Dwa lata później król Zygmunt Stary zwolnił ich z noszenia charakterystycznego stroju tj. spiczastej czapki.

Poziom oświaty wśród Żydów w XVI wieku był wysoki. Od wczesnych lat życia dzieci uczyły się języka hebrajskiego i liczenia oraz czytały Torę.

W 1564 roku doszło do pożaru Poznania, a winą obarczano Żydów, toteż doszło do kolejnego pogromu ludności żydowskiej. Datą przełomową w historii Żydów w Polsce jest 1648 rok, kiedy na terenach wschodniej Ukrainy wybuchło powstanie kozacko – chłopskie. Podczas, którego wiele gmin żydowskich zostało unicestwionych. Zamordowano dziesiątki tysięcy Żydów. Pod koniec XVII wieku nastąpiło pogorszenie sytuacji materialnej Żydów, które stały się zubożałe po zniszczeniach wojennych, toteż często zaciągali pożyczki. Na początku XVIII wieku sytuacja wróciła do normy, gdyż handel znów opanowali Żydzi. W okresie panowania Stanisława Augusta pojawiały się nieliczne manufaktury żydowskie – były to m.in. wytwórnie koronek i haftów. W latach 1764/65 liczba Żydów w Rzeczypospolitej wynosiła 587.658. Nadal rozwijał się handel, ale ważnym zjawiskiem było przekazywanie Żydom warendę młynów, tartaków czy karczm. Podczas I rozbioru Polski największa grupa Żydów znalazła się w zaborze austriackim. Natomiast w zaborze pruskim nadano im znaczne prawa i przywileje, głównie kupcom i bankierom. Kolejne rozbioru Polski (1793 i 1795) nie przyniosły zmiany prawnej sytuacji Żydów. Zostali zmuszeni do przestrzegania prawa państwa, którego stali się obywatelami.

Żydzi przez setki lat prowadzili wędrowniczy tryb życia, często zmieniając swoje położenie. W tym czasie zajmowali się przede wszystkim handlem (z tą profesją są kojarzeni do dziś), a także lichwą, rzemiosłem oraz rolnictwem. Ich sytuacja była chwiejna, często oskarżani o wzniecanie konfliktów czy szerzenie się chorób. Można by rzec, że na dzisiejszą opinię „pracowali” niesłusznie do dziś, ponieważ na chwilę obecną nadal niektórzy twierdzą, że za każde nieszczęście winni są Żydzi. Ta opinia jak widać krąży już w świadomości ludzi przez setki lat i na pewno długo się nie zmieni.

4. Sytuacja Żydów przed I oraz po II wojnie światowej

Powracając jednak do sytuacji Żydów w okresie II Rzeczypospolitej należy zwrócić uwagę na rok 1918 – odzyskania niepodległości przez Polskę. Z tym faktem ludność żydowska wiązała nadzieje na rozwiązanie problemów ich narodowości. W odrodzonej Polsce zaczęli angażować się w sprawy polityczne, tworząc partie m.in. Żydowską Partię Ludową, która postulowała przyznanie Żydom autonomii kulturowo – narodowej oraz uznanie jidysz za język narodowy i urzędowy w Polsce. Ludność żydowska zajmowała się także publicystyką, gdyż powstawały żydowskie dzienniki tj. „Chwila”, który reprezentował poglądy syjonistów. Prasa żydowska stale się rozwijała. W latach 20 –tych XX wieku liczyła 20 dzienników. W 1921 roku spis ludności wykazał 2.831.168 Żydów mieszkających w Polsce, co stanowiło 10,5 % ogółu mieszkańców kraju.

Konstytucja i traktat mniejszościowy formalnie zapewniały Żydom równouprawnienie. W rzeczywistości istniały jednak akty dyskryminujące. Podczas wyborów w 1930 roku do Sejmu II RP partie żydowskie wystawiały samodzielne listy wyborcze. Kilku działaczy weszło do Sejmu i Senatu m.in. Henryk Rosmarin czy Adam Czerniaków – działacz żydowskich związków rzemieślniczych i radny miasta stołecznego Warszawy.

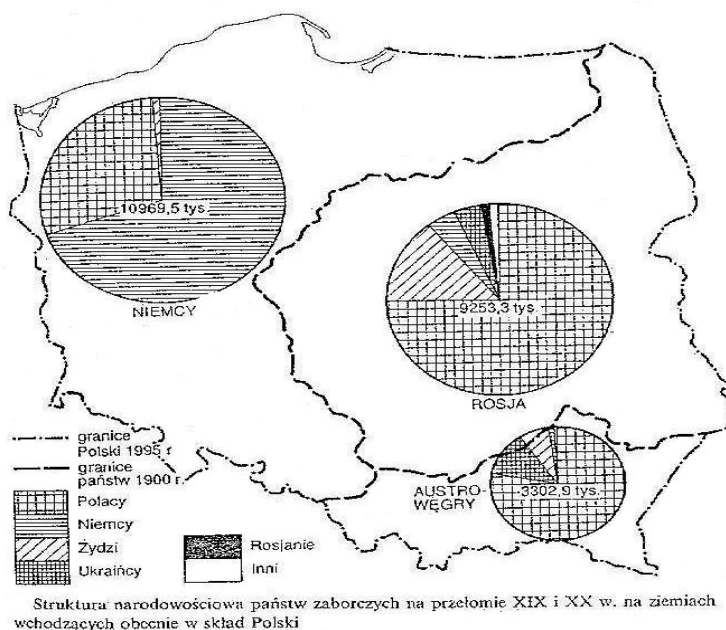
Kolejny spis ludności z 1931 roku wykazał, że liczba ludności żydowskiej (3.113.933) w Polsce stale rośnie. Warto jednak zauważyć, że przyrost naturalny Żydów spadał w okresie międzywojennym. Podobnie jak w okresach ubiegłych trudnili się handlem, rzemiosłem i uprawą roli. Nie obeszło się też bez kolejnych pogromów. Jeden z nich odbył się w Przytyku. W Polsce odbyły się masowe demonstracje przeciwko antysemitkiej przemocy. Często dochodziło do napadów, zabójstw ludności żydowskiej. Do II wojny światowej w Polsce mieszkało ok. 3,5 miliona Żydów.

Momentem kulminacyjnym był wybuch II wojny światowej. Faszyzm III Rzeszy doprowadził do zagłady prawie całej społeczności żydowskiej na terenie Polski, niszcząc przy tym ich dobytek kulturowy. Naziści całkowicie odrzucali asymilację Żydów, twierdząc, że są szkodliwą mieszkanką rasową, która należy eliminować. Wobec Żydów łamiących przepisy albo opuszczających getta wprowadzano kary śmierci. Podobne restrykcje wprowadzano w stosunku do osób pomagających. Masowa zagłada trwała ok. 40 miesięcy, podczas której zginęło prawie 6 mln Żydów! Dokładne dane nie są znane ze względu na zacieranie śladów i niszczenie dokumentacji przez nazistów. Holocaust był najtragiczniejszą w skutkach zagładą, która nigdy wcześniej i jak do tej pory nie przyczyniła się do śmierci tyle ludzi. Ci, którzy ocaleli borykali się z problemami psychologicznymi związanymi z tak traumatycznym przeżyciem. Do dziś ciężko im opowiadać o tych wydarzeniach z przeszłości. W imię uczczenia pamięci zamordowanych 27 stycznia – w rocznicę wyzwolenia obozu Auschwitz – Birkenau utworzono Międzynarodowym Dniem Pamięci o Ofiarach Holocaustu.

W okresie PRL-u w kilku falach emigracyjnych wyjechała większość polskich Żydów. Po roku 1989 nastąpiło odrodzenie życia żydowskiego w Polsce. Wiele osób powróciło do swoich żydowskich korzeni. Powstały nowe organizacje działające na rzecz rozwoju życia społeczności żydowskiej w Polsce, o których wspomnę w ciągu dalszej pracy w kontekście asymilacji tej narodowości.

5. Obecne rozmieszczenie żydowskiej mniejszości narodowej na mapie Polski

Przed II wojną światową Polskę zamieszkiwało wiele nacji. Najliczniejszą grupę stanowili Ukraińcy (10,1%), dalej Żydzi (8,6%) i Łemkowie (3,8%). Jednak działania militarno – wojenne i ich skutki przyczyniły się do zmniejszenia liczby ludności mniejszości etnicznych i narodowych. Stanowili oni około 3 % ogółu ludności. Poniższa mapa prezentuje strukturę narodowościową państw zaborczych na przełomie XIX i XX wieku na ziemiach wchodzących w skład Polski. Warto zauważyć, że opisywana przeze mnie mniejszość żydowska skoncentrowana była przede wszystkim na terenach zaborczych Rosji i Austrii, natomiast znikoma ilość przebywała na terenie Niemiec.

Obecnie liczba Żydów w Polsce waha się w granicach 8-12 tys., w większości mieszkających w Warszawie, Krakowie, Łodzi, Wrocławiu, Katowicach, Szczecinie, Bielsku-Białej, Legnicy i innych mniejszych ośrodkach, choć nie ma oficjalnych danych potwierdzających te liczby. Zgodnie z Centrum Mojżesza Schorra, mogą być one zaniżone, ponieważ nie wszyscy obywatele polscy narodowości żydowskiej są religijni. Centrum ocenia, że Polskę zamieszkuje ok. 100 tys. Żydów (według innych danych nawet 150 tys.), spośród których 30-40 tys. jest w bezpośredni sposób związanych z kulturą bądź religią żydowską.

Podczas przeprowadzonego przez GUS w 2011 r. Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań przynależność do mniejszości żydowskiej zadeklarowało 7000 obywateli polskich, w tym: w województwie mazowieckim – 38%, dolnośląskim – 18%, opolskim – 1%.

Legenda	Mniejszość narodowa	Liczba ludności	Religia
N	Niemcy www.nidp.pl	ok. 150 tys. osób	wyznanie rzymsko-katolickie, luteranizm
U	Ukraincy www.ugp.pl/ukraina.com.pl	ok. 50 tys. osób	grekokatolickim, prawosławie
B	Białorusini www.bieloruski.pl	ok. 50 tys. osób	prawosławie
L	Litwini www.litwini.pl	ok. 6 tys. osób	wyznanie rzymskokatolickie
R	Polskanie www.polsk-niedziela.com	ok. 3 tys. osób	prawosławie
S	Słowacy www.sloveski.org.pl	ok. 2 tys. osób	wyznanie rzymskokatolickie
Z	Zydzi www.jewish.org.pl	ok. 1 tys. osób	Judaizm
O	Omanie www.dziennikswietni.pl	ok. 1 tys. osób	wyznanie katolickie obrządku ormiańskiego
Cz	Czesi www.czesi.pl	ok. 400 osób	katolicyzm

Legenda	Mniejszość etniczna	Liczba ludności	Religia
K	Kaszubi www.kaszubi.pl	ok. 200 tys. osób	wyznanie rzymskokatolickie
S	Syryjczacy www.syryjskaizba.pl	ok. 170 tys. osób	wyznanie rzymskokatolickie
R	Romowie www.romowie.com	ok. 12 tys. osób	wyznanie rzymskokatolickie
E	Łemkowie www.lemki.org	ok. 6 tys. osób	grekokatolickim, prawosławie
T	Tatarzy www.tatarzy98.pl	ok. 4 tys. osób	islam
Q	Karaimi www.karaim.org	ok. 40 osób	karaimizm

6. Prawa żydowskiej mniejszości narodowej

Polskie ustawodawstwo zapewnia wysoką ochronę prawną mniejszościom narodowym i etnicznym, w tym opisanej przeze mnie mniejszości żydowskiej.

Najważniejszym aktem regulującym prawa mniejszości narodowych i etnicznych jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Artykuł 35 określa owe prawa. Treść jego jest następująca:

1. Rzeczpospolita Polska zapewnia obywatelom polskim należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolność zachowania i rozwoju własnego języka, zachowania obyczajów oraz rozwoju własnej kultury.
2. Mniejszości narodowe i etniczne mają prawo do tworzenia własnych instytucji edukacyjnych, kulturalnych i instytucji służących ochronie tożsamości religijnej oraz do uczestnictwa w rozstrzyganiu spraw dotyczących ich tożsamości kulturowej.

Zgodnie z ustawą o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym z dnia 6.01.2005r. Polskę zamieszkują przedstawiciele 13 mniejszości narodowych i etnicznych. Mniejszość żydowska nie ma swoich przedstawicieli w Parlamencie, ale inna z nacji ma taki przywilej. Mam na myśli mniejszość niemiecką, której członek zasiada w ławach Sejmu RP.

Innymi aktami prawnymi regulującym prawa mniejszości są:

- Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy [Dz. U. z 2011 r. Nr 21, poz. 112](#) na podstawie, której zwalnia komitety wyborcze wyborców utworzone przez

członków organizacji mniejszości narodowych z wymogu przekroczenia 5% progu wyborczego w wyborach do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej;

- ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty Dz. U. z 2004 r. Nr 173, poz. 1808, stanowi, że szkoły publiczne umożliwiają podtrzymanie tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej, a w szczególności naukę języka oraz własnej historii i kultury;
- ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji ustala, że publiczne radio i telewizja powinny uwzględniać potrzeby mniejszości narodowych i etnicznych;
- ustawa z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim zawiera deklarację, że zawarte w niej przepisy nie naruszają praw mniejszości oraz wydane na jej podstawie rozporządzenie ministra spraw wewnętrznych i administracji przewidujące m.in., że w miejscowościach, w których występują zwarte środowiska mniejszości narodowych lub etnicznych nazwom i tekstom w języku polskim mogą towarzyszyć wersje w przekładzie na język mniejszości;
- ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny* przewiduje penalizację przestępstw popełnianych na tle etnicznym;
- ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych zabrania przetwarzania danych ujawniających pochodzenie etniczne.

7. Obyczaje i tradycje żydowskiej mniejszości narodowej

Dokładny obraz obyczajów i tradycji żydowskich przedstawiają książki Kasdana Barney'a pt: „Zwyczaje i obyczaje Żydów mesjańskich” oraz Leo Treppa pt: „Żydzi, naród, historia, religia”, które powinna być przewodnikami po wielu aspektach kultury mniejszości żydowskiej. Utwory ukazują tło historyczne, a także związki poszczególnych zwyczajów z Nowym Testamentem. Zwłaszcza druga książka fascynuje, gdyż jest pisana z perspektywy rabina, który skrupulatnie ukazuje elementy zarówno z historii, jak i kultury Żydów. Wczytując się w treści utworów dotarłam do ciekawych informacji, które postaram się omówić.

Najważniejszym świętem żydowskim jest Szabat – tego (prawie) nikt nie ma wątpliwości. To święto na cześć Boga i Jego przymierza z narodem Izraelskim. Odbywa się w piątek po zachodzie słońca. W tym czasie zabroniona jest jakakolwiek praca. Na stole stoją świece, które zapala kobieta. Podczas uroczystej wieczerzy panuje miła atmosfera oraz czyta się fragmenty Tory.

Innym ważnym świętem, o którym nie sposób nie wspomnieć jest oczywiście – Pesach, czyli Pascha. Przypada w dniach 14-21 miesiąca nisan (marzec – kwiecień), upamiętniając wyjście Żydów z Egiptu. W czasie tego święta nie wolno jeść nic kwaśnego, wypieka się macę i przygotowuje się paschalnego baranka. W przeddzień należy pościć, aby

kolejnego wieczora spożywać uroczystą kolację. Na świątecznym stole nie może zabraknąć: trzy mace, zeroa (barani udziec), gorzkie zioła i chrzan, bejca(jajko pieczone posypane popiołem), charoset (surówka z tartych jabłek i migdałów). Środek stołu wypełniał wielki kielich przeznaczony dla proroka Eliasza. Dzień ten jest skierowany ku czci Boga, gdyż wspomina się ocalenie Żydów przez Niego. Choć to nie wszystkim znane, ale Pascha to odpowiednik polskiej Wielkanocy. A więc jak widać, żydowskiej tradycji nie brakuje również w polskiej kulturze.

Kolejnymi podstawowymi świętami i zwyczajami związanymi z kulturą żydowską są:

- Rosz ha – Szana – Święto Trąbienia
- Jom Kipur
- Szawout – Święto Tygodni
- Sukkot – Święto Szafasów
- Chag Hamacot - Święto Przaśników
- Chanuka
- Purim
- Kaszryt
- Obrzezanie
- Bat Micwa
- Ślub i pogrzeb

Istotnym elementem w życiu każdego Żyda jest odpowiedni strój tzn. długie spodnie i rękawy, natomiast kobiety powinny zasłaniać nogi długimi spódnicami. W czasie Szabatu nie należy jeździć samochodem a także zwiedzać świątyń. Negatywnymi zachowaniami według nich są fotografowanie wnętrza świątyń oraz zwiedzanie ich bez należytej zgody. Ważną rolę w tradycji Żydów odgrywa kalendarz księżycowo – słoneczny. Według niego doba zaczyna się z pierwszą gwiazdką i na początku jest noc, a potem dzień. Nów księżyca oznacza nowy miesiąc. Podział czasu jest zupełnie inny niż sobie wyobrażamy. Jedyne doba trwa 24 godziny, a poza tym nie ma minut, a są chalakim, czyli 1080 części godziny, tj. 1/18 naszej minuty. Jest 12 miesięcy, ale są krótsze niż w kalendarzu, obowiązującym w naszej tradycji. Obyczaje i tradycje są więc nieodłączną częścią życia mniejszości żydowskiej.

8. Religia Żydów

Religia jest bardzo ważna w życiu każdego Izraelczyka. Żydzi to wyznawcy religii mojżeszowej. W ciągu dnia Żyd powinien odmówić trzy razy modlitwy: szachrit rano, minchę po południu i maariw wieczorem. Głównym składnikiem modłów są błogosławieństwa Szemone Esre, które należy odmawiać stojąc twarzą do Jerozolimy oraz Szema Jisrael („Słuchaj, Izraelu, Pan jest naszym Bogiem – Panem jedynym”). W skład modłów wchodzi także fragmenty biblijne. Pory odmawiania modlitw, choć ściśle określone hierarchicznie, nie zawsze są przestrzegane przez chasydów, którzy uważają, że modlitwa powinna wynikać z przeżyć duchowych. Istotne znaczenie w życiu mniejszości żydowskiej odgrywa działalność Związku Gmin Wyznaniowych Żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej. Został zarejestrowany w 1993 roku jako kontynuacja Związku Religijnego Wyznania Mojżeszowego, powstałego w 1946 roku. Działa w oparciu o Ustawę o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w RP z 1997 roku oraz prawo wewnętrzne. Jest prawnym kontynuatorem przedwojennych gmin. Reprezentuje polskich Żydów w procesie odzyskiwania przedwojennego mienia gmin żydowskich i innych wyznaniowych osób prawnych (proces restytucji). Celem działalności Związku jest organizowanie życia religijnego i kulturalnego członkom gmin w Polsce oraz działalność charytatywna.

Ogromna liczba przepisów prawa żydowskiego dotyczy spożywania pokarmów. Ponieważ jest to czynność religijna, posilanie się powinno zacząć się i zakończyć stosowną modlitwą. Żywność dozwolona do spożycia jest określana jako koszerna. Nie wolno jeść mięsa m.in. wielbłądów, świń, krabów czy raków.

Centrum życia tej wspólnoty jest synagoga. Synagogi ortodoksyjne mają bardzo różnorodny wygląd, ale pewne cechy wspólne. Panuje zasada segregacji płci (mechica), co w praktyce oznacza, że parter jest zarezerwowany dla mężczyzn, a galeria na piętrze (babiniec) dla kobiet. W centrum znajduje się podium – bima, a na ścianie zorientowanej w kierunku Jerozolimy – arka ze zwojami Tory.

Symbolami judaizmu są:

- Magen David - gwiazda Dawida, zwana także Tarczą Dawida. Jest to sześcioramienna gwiazda utworzona przez dwa przeplatające się trójkąty (heksametr);
- menora - świecznik siedmioramienny wykonany z jednej bryły metalu, który już w pierwotnej chacie służył do oświetlania świętego miejsca (współcześnie również podstawowy element herbu państwa Izrael).

Podstawę religii Żydów stanowi:

- wiara w jednego i jedynego Boga, będącego bytem rzeczywistym;
- ufność i wiara w posłannictwo religijne Żydów, jako naród wybrany przez Boga.

Zasady religii żydowskiej, będące jednocześnie surowo przestrzegany prawem, zapisane są w Talmudzie, który jest uzupełnieniem Starego Testamentu.

Doktryna judaizmu określa następujące przymioty Boga:

- najwyższy byt i stwórca świata, któremu ludzie muszą oddawać cześć;
- sprawujący opatrzność nad światem;
- sprawiedliwy i miłosierny;
- wszechmocny;
- wszechobecny;
- zewnętrzny wobec świata (Ojciec na niebie);
- bezcielesny (czysty duch), co pociąga za sobą zakaz wyobrażania Boga za pośrednictwem materii - Boga można jedynie przedstawić za pomocą słowa.

Chrześcijanie i Żydzi są zgodni w następującej i zasadniczej rzeczywistości:

- wiara w Jedyne Boga, Boga Abrahama, Izaaka i Jakuba, którzy są ich wspólnymi patriarchami, jak również Mojżesz;
- wiara we wspólne Objawienie: Pierwsze Przymierze między Bogiem i ludźmi;
- wiara w Mesjasza, Zbawiciela upadłej ludzkości

Największa i zasadnicza różnica między Żydami i Chrześcijanami jest niezgoda na temat tożsamości Jezusa-Chrystusa. Chrześcijanie uznają w Nim Mesjasza zapowiedzianego przez proroków Izraela, Słowo Boże i samego Boga wcielonego w Maryję z Nazaretu, 2000 lat temu. Żydzi nie identyfikują Go jako takiego i tym samym nie uznają Objawienia ewangelicznego Nowego Testamentu, albo Nowego Przymierza.

9. Pojęcie antysemityzmu i asymilacji wobec żydowskiej mniejszości narodowej

Do XIX w. antysemityzm miał charakter głównie religijny. Żydów oskarżano o zamordowanie Jezusa Chrystusa oraz dokonywanie rytualnych mordów religijnych i przejawiał się w dyskryminujących przepisach prawnych, rzadziej w pogromach, przymusowej chrystianizacji czy wypędzaniu ludności żydowskiej z poszczególnych krajów. W XIX w. jego podłożem stały się również przesłanki gospodarcze i polityczne, przejawiające się traktowaniem środowisk żydowskich jako konkurencji w życiu gospodarczym oraz oskarżaniem Żydów o spisek w celu przejęcia władzy nad światem. Rozpowszechniano hasła antysemickie, które spowodowały masowe emigracje Żydów do Stanów Zjednoczonych i Europy Zachodniej. Zjawisko antysemityzmu w stosunku do Żydów przejawiało się głównie w okresie wojennym, w czasie Holocaustu. Jednak do dziś

spotykamy się również z takimi zachowaniami. Współcześnie antysemityzm jest potępiany przez społeczność międzynarodową, do jego zwalczania przyczynia się, od Soboru Watykańskiego II, także Kościół katolicki.

Większość Polaków nie prezentuje poglądów antysemickich, ale 45,2 proc. zgadza się z opinią, że Żydzi mają zbyt wiele wpływu w świecie. 34,2 proc. uważa, że Żydzi mają zbyt wielki wpływ na życie polityczne w kraju, jedna trzecia, że mają zbyt wielki wpływ na polskie życie gospodarcze, jedna czwarta sądzi, że mają zbyt wielki wpływ na polskie media. 19,6 proc. Polaków uważa, że wprawdzie Holokaust to wielka zbrodnia, ale dobrze się stało, że w jej wyniku w Polsce prawie w ogóle nie ma Żydów. 16,2 proc. jest zdania, że Żydzi mają tyle kłopotów, ponieważ Bóg ukarał ich za ukrzyżowanie Chrystusa.

Żydzi polscy w swojej przygniatającej większości odrzucali tendencje asymilacyjne, zachowując konsekwentnie wierność swojej odrębności jako wartości nadrzędnej, a niemała grupa ludzi konsekwentnie ortodoksyjnych preferowała wręcz izolację od nieżydowskiego otoczenia. Również Polacy - mając z Żydami liczne związki wynikające z praktycznego życia - nie kwapili się do przełamywania bariery obcości. Każda ze stron miała też skłonność do poczucia wyższości wobec drugiej. Jednak z roku na rok ulega to poprawie.

Przejawy asymilacji mniejszości żydowskiej skoncentrowane są głównie w obszarach kultury i tradycji. W Polsce działa wiele organizacji wspierających działalność Żydów. Należy wspomnieć o głównych, a mianowicie:

- Towarzystwo Społeczno - Kulturalne Żydów w Polsce,
- Stowarzyszenie Żydowski Instytut Historyczny,
- Stowarzyszenie Żydów Kombatantów i Poszkodowanych w II Wojnie Światowej,
- Fundacja „Shalom”,
- Fundacja Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego.

Żydzi są zaangażowani również w publicystykę. Ma to oddźwięk w takich tytułach prasowych, jak:

- „Dos Jidisze Wort - Słowo Żydowskie” - dwutygodnik,
- „Midrasz” – miesięcznik.

Ku pamięci tradycji i obyczajom żydowskim organizowane są różnorodne imprezy kulturalne. Do najważniejszych należą:

- Festiwal Kultury Żydowskiej „Warszawa Singera”,
- Dni Książki Żydowskiej w Warszawie,
- Obchody Rocznicy Powstania w Getcie Warszawskim,

- Spotkania z Kulturą Żydowską Simha we Wrocławiu,
- Koncert Hawdałowe organizowane we Wrocławiu.

W roku szkolnym 2005/2006 języka hebrajskiego uczyło się w 2 placówkach oświatowych (w Warszawie i Wrocławiu) 66 uczniów należących do tej mniejszości. Język jidysz (tradycyjny język Żydów polskich) nauczany jest na kursach organizowanych przez organizacje żydowskie.

CZEŚĆ BADAWCZA

10. Opinie Polaków na temat Żydów

Stosunki polsko-żydowskie kształtowały się różnie w ciągu długich wieków. Polacy i Żydzi mieszkali przez wiele lat na tej samej ziemi, współżyli ze sobą dobrze albo też żyli obok siebie obojętnie, niekiedy też niechętnie, antagonistycznie, a nawet wrogo. Warto wspomnieć, że w ubiegłych stuleciach spotykano się z małżeństwami mieszanymi obu narodowości. Ogólnie rzecz biorąc kontakty polsko – żydowskie są zróżnicowane, często nacechowane stereotypicznie i uprzedzeniowo.

Według badań przeprowadzonych przez CBOS w styczniu 2010 roku¹ na zadane pytanie: „Jak by Pan(i) określił(a) swój stosunek do innych narodów?” sympatię wobec Żydów wyraził prawie co 3 Polak (31%) natomiast niechęć 27%. Warto zauważyć, co istotne, że owa nacja jest gorzej oceniana niż dwie inne „nie lubiane” przez Polaków – Niemcy i Rosja.

Niemiecka fundacja Friedricha Eberta przeprowadziła sondaż w ośmiu kluczowych krajach UE (w Niemczech, Wielkiej Brytanii, Holandii, Włoszech, Portugalii, Francji, Polsce i na Węgrzech). W każdym zapytała 1000 respondentów m.in. o ich stosunek do Izraela i Żydów. Nieoczekiwanie najbardziej krytyczni byli Polacy. Ze stwierdzeniem: „Izrael prowadzi wojnę eksterminacyjną wymierzoną w Palestyńczyków”, zgodziło się aż 63,3 proc. ankietowanych Polaków. Dla porównania w Niemczech odsetek ten wyniósł 47,7. Według dziennika „Jerusalem Post”, który opisał wyniki sondażu, to typowa próba „zrównywania działań Izraela z kampanią nazistów mającą na celu eksterminację europejskich Żydów”.

Większość Polaków nie prezentuje poglądów antysemickich, ale prawie połowa zgadza się z opinią, że Żydzi mają zbyt wiele wpływu w świecie - wynika z sondażu TNS OBOP.

Jak wynika z badania, Polacy czerpią wiedzę o Żydach najczęściej z mediów elektronicznych - telewizję, film i radio jako źródło wiedzy o Żydach wskazało 65,5 proc. ankietowanych. Za ledwie 1,4 proc. spontanicznie wymieniało Internet. Drugim najczęściej deklarowanym źródłem wiedzy Polaków o Żydach są media drukowane - książki, gazety i czasopisma wskazało 36,7 proc. respondentów. Trzecim źródłem wiedzy o Żydach jest szkoła (25,8 proc.) a zaraz potem rozmowy z rodziną (23,5 proc.) i rozmowy ze znajomymi (19,6 proc.). Tylko 5,2 proc. ankietowanych wskazało lekcje religii i to, co się słyszy w kościele jako źródło swej wiedzy o Żydach. Za ledwie 4,7 proc. ankietowanych zadeklarowało osobisty kontakt z Żydami jako swoje źródło wiedzy o nich. 4,8 proc. przyznało, że nie zetknęło się z informacjami o Żydach.

11. Wnioski

Ochrona mniejszości narodowych i etnicznych jest niezbędna dla stabilizacji państwa, a różnorodności etnicznej, językowej i kulturowej należy się szacunek. Różnorodność ta wzbogaca państwo i jego obywateli.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (236) przeprowadzono w dniach 7–13 stycznia 2010 roku na liczącej 1052 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Do takiego podejścia zobowiązuje Polskę nie tylko ustawodawstwo międzynarodowe, ale także jej wielowiekowa tradycja. Rzeczpospolita była w Europie ostoją tolerancji religijnej i narodowościowej. Efektem tej tolerancji jest wielowiekowa obecność w Polsce np. mniejszości tatarskiej, żydowskiej, ormiańskiej, karaimskiej czy romskiej, które - prześladowane w innych krajach - w Polsce znalazły swoje prawdziwe miejsce na Ziemi.

Mniejszość żydowska jest bardzo barwną grupą społeczną, ze względu na bogatą tradycję i obyczaje. Ważnym aspektem jest ich przywiązanie do religii – twardo ją praktykują.

Jednak w kontekście narodów polskiego i żydowskiego nasuwa mi się jedno istotne pytanie. Czy stosunki polsko – żydowskie ulegną poprawie? Owe relacje zawsze budziły wiele emocji. Nie warto liczyć na diametralne zmiany, ale liczy się sam fakt, iż ulegają one stopniowo poprawie, świadczą o tym przeprowadzone badania statystyczne. Od 1993 roku (15%) obserwujemy tendencję zwykłą w kontekście sympatii Polaków do Żydów w stosunku do ostatnich badań z roku 2010 (31%). Automatycznie, zauważamy nagły spadek niechęci, który w roku 1993 deklarował co drugi Polak (51%) do 27% w roku 2010. Można wnioskować, że swoje uczucia Polacy koncentrują głównie wobec narodowości z Zachodu, a niechęć ze Wschodu. Wciąż decydujące są zaszłości historyczne i utrwalone w pamięci zbiorowej doświadczenia, choć dosyć wyraźny jest spadek niechęci ankietowanych do tego narodu.

Jednak główny problem jest zakorzeniony w psychice i świadomości zarówno Polaków, jak i Żydów. Tu nasuwa mi się słynny cytat z utworu „Mendel Gdański” – „Żyd zawsze Żydem”, a więc dopóki nie zmieni się nasze nastawienie i będziemy stale zważać na dawne uwarunkowania historyczne dopóty taka sytuacja będzie trwała. Badania dowodzą również, że brak wiedzy na temat Izraelczyków wpływa na takie opinie. Myślę, że powinno się zacząć od nauki młodzieży, aby w ten sposób zapobiec rozszerzającym się uprzedzeniom w stosunkach polsko – żydowskich. Należy wierzyć, że kiedyś to nastanie. Kiedyś...

12. Bibliografia

- Kasdan Barney, 2012 „Zwyczajne i obyczaje Żydów mesjańskich, Vocatio Oficyna Wydawnicza, Warszawa
- Tomaszewski Jerzy, Żbikowski Andrzej, 2001, „Żydzi w Polsce. Dzieje i kultura”, Wydawnictwo Cyklady, Warszawa
- Trepp Leo, 2009, „Żydzi, naród, historia, religia”, Wydawnictwo Cyklady, Warszawa
- Charakterystyka mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce. dostęp: [http:// www.msv.gov.pl/portal/pl/61/37/](http://www.msv.gov.pl/portal/pl/61/37/)
- <http://www.jewish.org.pl/>

Przy analizie pracy korzystałam również z badań przeprowadzonych przez CBOS, TNS OBOP i GUS.